

Леся Біловус,
професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності ЗУНУ
Олена Васильків,
доцент кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності ЗУНУ

**МАТЕРІАЛИ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ПЕРІОДИКИ ДІАСПОРИ
США ЩОДО РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ
(СЕРЕДИНА ХХ СТ.)**

В українськомовній періодиці діаспори США зустрічаємо чимало інформаційних матеріалів, що порушують проблеми чи висвітлюють події релігійного життя України, навіть тоді, коли вона перебувала у складі СРСР. Після Другої світової війни в центрі уваги авторів публікацій – антирелігійна політика радянського уряду. Як відомо, декретом від 1918 р. церква була відділена від держави, однак ця норма так і залишилася на папері. У Великодню ніч 1927 р. у Києві силами комсомольських організацій була влаштована антирелігійна демонстрація із транспарантами російською мовою та непристойними зображеннями православних священників, монахів і равинів. Щодо католиків, то костели були просто закриті ще раніше, а священників вислано у Сибір. Через рік 1928 р. у приміщенні Київського державного цирку було влаштовано показовий процес проти монаха Києво-Печерської лаври, метою якого було остаточно дискредитувати монарший чин. Водночас по всій Україні розпочалося масове закриття і нищення церков. Лише в самому Києві, за свідченнями археолога П. П. Курінного, зруйновано 11 церков (серед них і пам'ятки архітектури Микільський військовий собор, побудований І. Мазепою Михайлівський монастир, Десятинна церква, головна церква Братського монастиря та ін.); під столицею – Межигорський спас (місце поховання старих запорожців); з Києво-Печерської лаври і Володимирського собору (з якого пограбовано всі цінні речі) облаштовано антирелігійні музеї. Перед початком Другої світової війни в Києві діючою існувала лише маленька церква на Солом'янці. Крім того,

антирелігійна пропаганда активно велася через літературу і мистецтво. І раптом в 1947 р. радянська влада своїм політичним рішенням вирішила «воскресити» православну церкву. В документних масивах україномовної періодики США цей факт пояснюють двома чинниками: по-перше, церква ставала ще одним потужним засобом пропаганди, а по-друге, перед союзним англо-саксонським світом потрібно було показати, що в Радянському Союзі існує свобода релігії. Однак, як було вже зазначено вище, до війни про це не могло навіть бути мови. Через те, зважаючи на оприлюднені заяви, у середовищі української діаспори США у цьому питанні вирішили зайняти вичікувальну позицію [1].

Натомість до ООН Священим Синодом УАПЦ на еміграції був висланий Меморандум щодо долі українських емігрантів у Європі, підписаний митрополитом Полікарпом. Газета «Свобода» за 1947 р., правда зі скороченнями, проте ознайомила своїх читачів із цим документом, особливо у частині, де говориться про українську церкву під гітлерівською і радянською окупацією, ще раз підтвердивши, що свободи релігії в СРСР не було і не буде. Опублікований текст містить інформацію про те, що на Східній Україні до початку Другої світової війни не залишилося жодного єпископа, цілі області були без церков і священиків. Відродження релігійного життя почалося під час воєнних дій, із Західної України, де в часи Польщі функціонувала, крім греко-католицької, й автокефальна православна церква. Саме ієрархи останньої подбали про висвячення єпископів і священиків для Східної України. Оскільки до 1942 р. німецька влада не втручалася в церковне українське життя, його вдалося організувати силами самого суспільства. Однак з літа 1942 р., коли рейхскомісаріат України вирішив контролювати і цю ділянку, діяльність української церкви проводилась в умовах релігійної нетолерантності і з грубим порушенням прав і канонів східної церкви. У зв'язку з цим, у Меморандумі заперечується співпраця УАПЦ з німцями під час окупації, як те намагалася представити радянська влада. Однак трагедія українського народу і його церкви полягала у тому, що

із закінченням гітлерівської окупації нічого кращого для них не очікувалось. Радянська влада із своєю державною атеїстичною доктриною і винищенням УАПЦ як національної не залишала сумніву у тому, що проголошені у воєнний час СРСР свобода релігії і церкви аж ніяк не стосувалися цієї конфесії. Те, що емігрували також естонські, латвійські, білоруські, польські ієрархи, підтверджувало думки українського православного духовенства. Про правильність і передбачливість такої позиції свідчила подальша доля УГКЦ на Галичині із поверненням радянської влади – свобода сумління, незалежність внутрішнього життя церкви, її виховний національно-релігійний і моральний вплив на народ не могли існувати в країні, де існує монопартійний державний режим з матеріалістичною доктриною. Меморандум стверджує, що саме цей режим став причиною як масової еміграції українців разом із церковною ієрархією і духовенством, так і пізнішою відмовою повертатись на батьківщину. Через те Священний Синод УАПЦ на еміграції закликає ООН утвердити священне право азилу для усіх українських політичних емігрантів, незалежно від того, коли і з якої місцевості вони емігрували. Оскільки цим правом свого часу на Заході користувались навіть комуністичні вожді (В. Ленін), просять утвердити становище українців як тимчасово бездержавних та оформити відповідні документи. Оскільки емігранти не можуть постійно мешкати в таборах, Меморандум також містить звернення про опіку щодо їх розселення з тим, щоб вони могли прикласти свою і працю і здібності задля загальнолюдського добра, здобуваючи собі засоби для життя та свого духовного і культурного розвитку. Причому це звернення має одне уточнення: українці складають собою спільність з точки зору національного, мовного, культурного і часто віросповідного, тому було б раціонально при переселенні в конкретні країни враховувати ці аспекти [3].

Оскільки церква і доля українців завжди надзвичайно пов'язана, то події після закінчення Другої світової війни, як засвідчують публікації в інформаційному просторі українців США, теж не стали винятком. У 1947 р.

власний кореспондент «Свободи» подав інформацію про відвідання греко-католицької катедри Непорочного Зачаття у Філадельфії кардиналом Євгеном Тіссераном. Преосвященний кир Амвросій Семчишин подякував кардиналові за оборону переслідуваних греко-католиків і загалом українців. Як засвідчує публікація, після молитви Євген Тіссеран виголосив промову, де висвітлювалися труднощі, що їх пережив український народ і його церква під час війни і під радянською владою, згадав переселенські табори у Європі, надання Папою їм матеріальної і політичної допомоги. Крім того, кардинал розповів про покладену на нього Святим престолом місію щодо опікування українськими скитальцями. Цей візит, як бачимо, став черговим свідченням підтримки Римом українських греко-католиків [2].

Література

1. З антирелігійного життя в Україні. *Свобода*. 1947. Ч. 26. С. 2-3. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462.
2. Кардинал Євген Тіссеран в українсько-католицькій катедрі в Філадельфії. *Свобода*. 1947. Ч. 116. С. 1.
3. Меморандум Священного Синоду УАПЦ на еміграції, підписане Митрополитом Полікарпом. *Свобода*. 1947. Ч. 113. С. 2. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6462.